

HÖGSKOLAN FÖR SCEN OCH MUSIK

Solokadenser i Mozarts hornkonsert nr 3

Adam Häggmyr

Självständigt arbete (examensarbete), 15 högskolepoäng
Konstnärligt kandidatprogram i musik, inriktning klassisk
Högskolan för scen och musik, Göteborgs universitet
Vårterminen 2017

Författare: Adam Häggmyr

Arbetets rubrik: Solokadenser i Mozarts hornkonsert nr 3

Arbetets titel på engelska: Solo Cadenzas in Mozart's Horn Concerto Nr 3

Handledare: Dr Joel Eriksson

Examinator: Prof. PhD. Maria Bania

SAMMANFATTNING

Nyckelord: Mozart, Solokadens, Valthorn, Naturhorn

I detta arbete utforskas solokadenstraditionen och hur den ser ut i dag i jämförelse med hur den såg ut på 1700-talet. Fyra kända valthornisters kadenser till Mozarts hornkonsert nr. 3 i Eb-dur K. 447 analyseras och deras kompositionsteknik och struktur jämförs med kadenserna Mozart själv skrev till sina pianokonsalter. I slutet av arbetet skrivs och spelas en kadens med hjälp av det som forskats fram.

Innehåll

1. Inledning.....	4
1.1 Bakgrund.....	4
1.2 Kadenser.....	4
1.3 Syfte, mål & metod	6
1.4 Naturhorn	6
2. Introduktion.....	9
2.1 Mozarts Hornkonsert nr 3 i Eb-dus K. 447.....	9
2.2 Hornister.....	11
2.2.1 Dennis Brain.....	12
2.2.2 Radovan Vlatković	13
2.2.3 Radek Baborák	14
2.2.4 Wilhelm Lanzky-Otto.....	14
3. Analys.....	15
3.1 Mozarts egna kadenser	15
3.2 Brains kadens	19
3.3 Vlatkovićs kadens.....	21
3.4 Baboráks kadens.....	23
3.5 Lanzky-Ottos kadens.....	25
4. Resultat, slutdiskussion	27
5. Källförteckning.....	29

1. Inledning

1.1 Bakgrund

När jag var nio år fick jag åka till den kommunala musikskolan i Mariestad, där jag växte upp, och välja vilket instrument jag ville börja ta lektioner i. Utan någon särskild anledning annat än att det blänkte fint om alla rör valde jag att börja spela valthorn. Flera år senare när jag skulle söka gymnasieutbildning valde jag att gå estet-musik, och till det antagningsprovet spelade jag första satsen ur Mozarts tredje hornkonsert. När jag tre år senare sökte till musikhögskolan i Göteborg sökte jag återigen med samma stycke, Mozarts tredje hornkonsert.

Under mitt andra år på musikhögskolan åkte jag på utbytesstudier i Zürich där jag fick möjligheten att ta lektioner i naturhorn. Det tyckte jag var väldigt roligt så när jag kom tillbaka till Sverige fortsatte jag detta intresse genom att fortsätta ta lektioner hos en lärare i Stockholm.

I detta arbete ska jag skriva om kadenser till Mozarts hornkonserter, om dagens kadenser hade kunnat spelas på Mozarts tid. Jag har valt att begränsa mig till att analysera kadenserna till en av hans fyra hornkonserter, och eftersom jag spelat den tredje konserten vid flera tillfällen tidigare och kan den väldigt väl har jag valt att jobba med just den. Det är även den mest spelade av Mozarts hornkonserter då det är den lättaste rent tekniskt att spela, för många unga valthornister är det den första klassiska hornkonserten man spelar över huvud taget.

1.2 Kadenser

Ordet kadens har främst två betydelser. Det kan innebära antingen ett sorts avslutande ackordföljd eller ett solo-parti i solokonserter. Från *Natur & Kulturs Musikhistoria*:

*”Kadens – 1. Mer eller mindre formelmässiga avslutningar i flerstämmiga satser i modala eller tonala satser[...] 2. Under 1600- och 1700-talen ett improviserat vokalt eller instrumentalt tillägg (cadenza) vid satsens slut ofta angivet genom ett fermattecken placerat över dominanten (resp. dominant-kvartsextackordet) i t.ex. solokonserter.”*¹

Under 1600- och 1700-talen utvecklades alltså denna solisttradition fram och under 1700-talet blev det standard att man i slutet av solokonserterna oackompanjerat improviserar kring konsertens olika

---

¹ Erik Kjellberg (Red.), *Natur & Kulturs Musikhistoria* (Stockholm, Natur och Kultur, 1997, 2007), 919-920

teman. Denna tradition har sedan dess utvecklats så nu för tiden brukar solister i regel inte improvisera fram sina kadenser på plats, utan de komponerar istället en kadens som de sedan sparar och spelar på flera framträdanden.

Nedanför följer ett exempel på hur uppbyggnaden till- och notationen av en kadens kan se ut, från Mozarts tredje hornkonsert.²

The image displays a musical score for the Eb Horn and Piano parts of Mozart's Horn Concerto No. 3, measures 165-173. The score is arranged in three systems. The first system shows the Eb Horn part with a trill (tr) and the Piano part with a crescendo (cresc.) and fortissimo (f) dynamic. The second system shows the Eb Horn part with a trill (tr) and the Piano part with a fortissimo (f) dynamic. The third system shows the Eb Horn part with a trill (tr) and the Piano part with a fortissimo (f) dynamic.

Exempel 1 Hornkonsert Nr. 3 i Eb-dur K. 447, takt 165-173

² W.A. Mozart, piano reduction by Martin Schelhaas, Bärenreiter-Verlag Karl Vötterle GmbH & co. KG, *Mozart Konzert in Es für Horn und Orchester Nr. 3 K. 447 Urtext*, (Kassel, upplaga 4, 2010)

Vad som ingår i en kadens varierar självklart från kadens till kadens, men det finns några generella riktlinjer, byggstenar från solokonserten, man brukar använda sig av. Min naturhornslärare brukar alltid säga ”En kadens ska innehålla tre saker, huvudtema, sidotema och ett ’flashy ending’.”³ Vad de olika byggstenarna i just denna konsert är kommer jag att gå igenom senare.

1.3 Syfte, mål & metod

Syftet med mitt arbete är att fördjupa mig i ämnet kadenser, och för att begränsa mig har jag valt att specifikt titta på Mozarts tredje hornkonsert i Ess-dur K. 447. Målet är inte att lära mig att improvisera fram en kadens utan snarare att jämföra hur kadenser ser ut i dag mot hur de såg ut på 1700-talet och se om kadenserna som moderna valthornister spelar hade kunnat spelas på Mozarts tid. Därefter ska jag skriva och framföra min egen kadens. Moderna hornister är ofta väldigt bra på att skriva virtuosa, tekniskt svåra och imponerande kadenser men de är inte särskilt duktiga kompositörer.

Mozart skrev själv kadenser till sina pianokonsertter åt sina pianoelever så jag ska titta på hur han i de kadenserna använder sig av materialet från själva konserten, och hur strukturen i de kadenserna ser ut. Sedan ska jag jämföra det med fyra kända nutida kadenser till hans tredje hornkonsert och se vilka skillnader det finns mellan dem.

Jag tänker även undersöka hur det funkar att skriva för ett modernt valthorn jämfört med att skriva för ett historiskt valthorn, s.k. naturhorn, som var det som Mozart själv skrev för.

Målet med arbetet är att i slutet av detta skriva en kadens som ska passa in i de strukturer jag hittar i Mozarts egna kadenser, som går att spela på naturhorn men samtidigt vara skrivet virtuost nog för att man ska kunna vara imponerande som solist som spelar på ett modernt valthorn. För att åstadkomma detta ska jag analysera strukturen i de kadenser som Mozart själv skrev till sina pianokonsertter, och jämföra det med mina utvalda hornkadenser.

1.4 Naturhorn

Ventilinstrumenten uppfanns ca 20 år (1815) efter att Mozart dog⁴ så de instrument Mozart skrev för var väldigt annorlunda mot de instrument man spelar på idag. Det valthornet Mozart skrev för kallar man idag för naturhorn, det namnet kommer från att man på ett naturhorn kan spela ett väldigt begränsat antal toner och de tonerna kallas för naturtonsserien.

---

³ Individuella lektioner med Kerstin Ripa (1972-, frilansmusiker, naturhornsexpert) under läsåren 2015-2017,

⁴ Sohlmans Förlag AB, *Sohlmans musiklexikon 5 Particell- Øyen*, sökord ”Valthorn”, andra utgåvan (Stockholm, 1977) 744

Bild 1 Modernt valthorn, med ventiler

Bild 2 Naturhorn, utan ventiler

Eftersom man på ett naturhorn kan spela ett så begränsat antal toner finns det en särskild hand-teknik man använder sig av för att kunna spela fler toner. Det man gör är att man spelar med högerhanden inne i klockstycket på hornet och genom att öppna upp/stänga för öppningen på klockstycket kan man ändra tonhöjden. Handen har då tre grundlägen, det första är att man spelar ”öppet” med handen, man håller fortfarande handen i klockstycket men bara väldigt lätt för att inte påverka tonhöjden för mycket. De toner man kan spela då är dessa; det finns fler högre- och lägre toner man i teorin kan spela men det är otroligt sällan kompositörer använder sig av dessa då det blir för svårt. *Audio 1 – Öppen naturtonsserie*

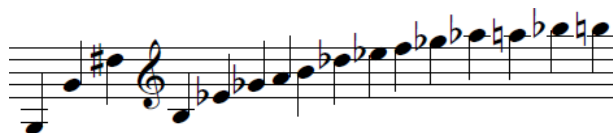

Exempel 2 Öppen naturtonsserie

Som ni ser har jag här noterat tonerna i C-dur, men det jag spelar i ljudklippet går inte i C-dur, utan Eb-dur, samma som Mozarts tredje hornkonsert. Det är just för att man bara kan spela ett bestämt antal

toner när man spelar naturhorn, och dessa toner noterar man alltid i C-dur, oavsett vilken tonart det är man faktiskt spelar i. När man sedan ska byta och spela i en annan tonart måste man ta loss en del av rören i instrumentet och byta ut det mot olika långa rör, beroende på tonart. Så för att göra det lättare för hornisterna noterar man alltid så att grundtonen i den tonarten man har stämt hornet i är ett C. Så när man spelar naturhorn orienterar man sig efter ackord, tonerna blir funktioner så ska man spela ett noterat E tänker man inte vilken faktisk ton det låter som utan då vet man att man spelar tersen i tonarten hornet är stämt i istället.

Ska man sedan spela toner utanför dessa öppna grundtoner måste man ta hjälp genom att använda handen i klockstycket för att stoppa upp luftflödet i instrumentet. Detta kan man göra på två sätt, det första är att man stänger för ca $\frac{1}{2}$ - $\frac{3}{4}$ av luftflödet vilket sänker alla tonerna ett halvt tonsteg. Det andra sättet är att man trycker till med handen och försöker stoppa luftflödet så mycket man kan, vilket höjer alla tonerna ett halvt tonsteg istället. *Audio 2 – Halvstoppad naturtonsserie*

Exempel 3 Halvstoppad naturtonsserie

Att spela helstoppat ändrar klangen på instrumentet väldigt mycket, och det är en teknik som har funnits kvar även efter att man uppfann ventilerna, en effekt många kompositörer fortfarande använder sig av. *Audio 3 – Helstoppad naturtonsserie*

Exempel 4 Helstoppad naturtonsserie

Som man kan se på dessa bilder finns det vissa toner som inte går att spela alls, och det finns även vissa toner man kan spela på flera sätt. Detta var något som kompositörer var tvungna att ta hänsyn till, och som gjorde det svårare att skriva musik för naturhorn än för valthorn. Till exempel kan man se om man jämför dessa tre bilder att det inte går att spela ettstrukna D. Detta är något kompositörer visste om, tittar man i Mozarts fyra hornkonserter och -kvintett så kan man se att det inte finns ett enda ettstruket D noterat någonstans.⁵

Detta var även något kompositörer som var duktiga på att skriva för naturhorn kunde använda sig av. Om de ville att ett stycke skulle ha olika karaktärer i olika delar kunde de medvetet

⁵ W.A. Mozart, Bärenreiter-Verlag Karl Vötterle GmbH & co. KG, *Mozarts Hornkonserter 1-4 K. 412, 417, 447, 495 och -kvintett K. 407*

skriva melodier som använde sig av många öppna/halv-/stoppade toner. Vissa toner som går att spela med flera olika handpositioner kan man även se att kompositörer använt sig av för att skapa spänning på höjdpunkter. Ett bra exempel på detta är i första satsen i Mozarts hornkvintett där det vid ett tillfälle kommer ett långt tvåstruket C# i hornstämman; samtidigt har de andra fyra stämmorna paus. Spelar man det på ett modernt horn med ventiler där alla tonerna låter likadant blir det oerhört odramatiskt, det är bara en lång ton som låter precis som alla andra, men spelar man det på naturhorn kan man trycka till lite extra med handen och verkligen plocka fram den speciella klangen som blir om man spelar den tonen helstoppat.

Alltså finns det otroligt många saker att ta vara på, och hänsyn till, när man skriver för- och spelar naturhorn. Saker som kanske inte hornister som idag skriver för moderna horn med ventiler tänker på när de skriver sina kadenser.

2. Introduktion

2.1 Mozart Hornkonsert i Eb-dur K. 447

Mozarts tredje hornkonsert K. 447 skrevs färdigt någon gång mellan åren 1784 och 1787. Liksom Mozarts tre andra hornkonserter (K. 412, 417, 495) och -kvintett (K. 407) skrevs även denna konsert till hans goda vän Joseph Leutgeb, av Mozart kallad ”åsnan”, som var en av 1700-talets bästa hornister. Förmodligen skrev Mozart alla dessa horn-stycken mest för nöjes skull, han lät dem inte vara del av ”the autograph catalogue of his works” så för honom var de antagligen inte särskilt seriösa stycken.⁶ Detta kan man även se om man tittar på Mozarts handskrivna partitur där han ofta har skrivit in skämtsamma kommentarer till Leutgeb. Exempel på detta är när han i rondo-satsen i sin första hornkonsert i D-dur K. 412 skriver ”Allegro” i alla stämmor förutom hornstämman där han skriver ”Adagio”.⁷

---

⁶ Franz Giegling, förord till *Mozart Konzert in Es für horn und Orchester Nr. 3 KV 447*, Bärenreiter-Verlag Karl Vötterle GmbH & co. KG (Kassel, upplaga 4, 2010) 4-5

⁷ Wolfgang Amadeus Mozart, *Concerto in D K. 412* (Autograph manuscript, 1782)

Bild 3 Öppningen till Rondo-satsen i Mozarts *hornkonsert nr.1* i D-dur

Men trots att Mozart själv kanske inte såg sina fyra hornkonserter som några viktiga kompositioner har de kommit att bli en av grundpelarna i repertoaren för dagens hornister. Av dessa är den tredje hornkonserten den vanligaste och mest spelade, för de flesta hornister är det den första konserten de någonsin spelar.⁸

Mozarts tredje hornkonsert består av tre satser, Allegro – Adagio – Rondo, och den tar ca 15 min att spela. Eftersom kadensen kommer i slutet av första satsen kommer här två bilder på huvud- och sidotemat från den satsen, de två byggstenarna man ska ha med i en kadens enligt min naturhornslärare.

---

⁸ Diverse samtal med andra valthornister på Högskolan för Scen och Musik (Göteborg, 2013-2017)

Horn in Eb

Piano

E♭ Hn.

E♭ Hn.

Exempel 5 Huvudtema Mozart hornkonsert 3, takt 25-36

E♭ Hn.

E♭ Hn.

Exempel 6 Sidotema Mozart hornkonsert 3, takt 55-60

2.2 Hornister

I detta kapitel kommer jag att introducera de fyra valthornister vars kadenser jag har valt att skriva om, för att ge kontext och motivering till varför jag har valt just dessa kadenser.

2.2.1 Dennis Brain

Dennis Brain (1921-1957), född i London, England, var den hornist som under 1900-talet förde fram valthornet i ljuset som soloinstrument. Hans pappa, Audrey Brain, var anställd som hornist i London Symphony Orchestra och hans mamma, Marion Beeley, var en kontraalt som sjöng i Covent Garden. Dennis började själv spela valthorn när han var ung och han började t.o.m. jobba som professionell hornist när han fortfarande gick i skolan. När kriget bröt ut 1939 tog han värnning i

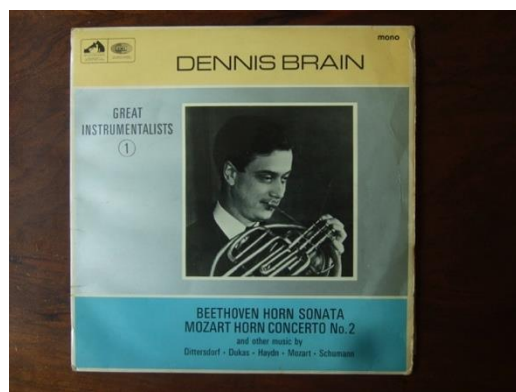

Bild 4 Dennis Brain

brittiska flygförsvarets orkester, RAF. Den orkestern gjorde ett antal konserter i samarbete med Benjamin Britten och då lyckades Brain inspirera Britten med sitt virtuosa spel vilket ledde till att Britten skrev sin kända Serenad för Horn, Tenor och stråkar. Utöver Britten har Brain inspirerat många andra kompositörer till att skriva för horn, däribland Paul Hindemith, Francis Poulenc och Malcolm Arnold. Han fick anställning som stämledare för hornen direkt när Englands Royal Philharmonic Orchestra startade år 1946. Året innan, 1945, började han även jobba i en annan orkester, Philharmonia Orchestra, så han levde ett otroligt aktivt liv, med jobb i tre orkestrar samtidigt.

Utöver dessa tre jobb gjorde han även många inspelningar med BBC, och som solist. Han spelade in alla Mozarts fyra hornkonserter och de inspelningarna har aldrig slutat tryckas och säljas. I dessa inspelningar spelar han självklart kadenser, och dessa kadenser har sedan dess kommit att bli standardkadenser som hornister runt om i hela världen spelar. När man köper noter på Mozarts hornkonserter brukar de flesta förlag, däribland Bärenreiters urtext-utgåva som jag använder mig av i detta arbete, skicka med ett lösblad med Brains kadens. Brain dog 1957 ensam i en bilkrasch på väg hem efter att ha spelat flera konserter på en festival i Edinburgh.^{9 10}

---

⁹ International Horn Society Online, senast hämtad 11 maj 2017, <https://www.hornsociety.org/en/ihs-people/past-greats/122-brain>

2.2.2 Radovan Vlatković

Radovan Vlatković (1962-), född i Zagreb, Kroatien, anses vara en av vår tids allra bästa hornister. Han studerade med Prerad Deticek vid Zagrebs musikakademi, och med Michael Höltzel vid musikakademin i Detmold, Tyskland. Därefter jobbade han i som stämledare i Berlins Radiosymfoniorkester 1982-1990, men lämnade tjänsten för att satsa på en solokarriär. Som solist har han

Bild 5 Radovan Vlatković

spelat i nästan varje europeiskt land, och rest världen runt med framföranden i bland annat USA, Canada, México, Japan och Australien. Vlatković har även stor framgång som lärare, han har varit professor i Horn vid Mozarteum i Salzburg, Österrike, sedan 1998 och utöver det är han lärare vid Escuela Superior de Musica Reina Sofia i Madrid, Spanien, och Zürcher Hochschule der Künste i Zürich, Schweiz.

Som solist har han en otroligt stor repertoar med bland annat alla Mozarts hornkonserter, Strauss två hornkonserter och han gör även regelbundet framträdanden med Brittens serenad för horn, tenor, och stråkar, som skrevs för Dennis Brain. Han har spelat in alla Mozarts och Strauss hornkonserter, och inspelningen av Mozarts hornkonserter blev tilldelad "German Record Critics Prize".¹¹

---

¹¹ International Horn Society Online, senast hämtad 12 maj 2017, <https://www.hornsociety.org/26-people/honorary/720-radovan-vlatkovic>

2.2.3 Radek Baborák

Radek Baborák (1976-), född i Pardubice, Tjeckien har de senaste åren kommit att bli en av de största valthornssolisterna i världen . Han föddes in i en familj bestående av musiker och började vid åtta års ålder att studera valthorn under prof. Karel Křenek. Under Křeneks ledarskap vann han flera tävlingar innan han vid 14 års ålder började studera på konservatoriet i Prag under prof. Bedřich Tylšar. Även under sin tid där ställde han upp i, och vann, flera tävlingar innan han vid arton års ålder blev tilldelad tjänsten som stämledare i Tjeckiens filharmoniska orkester utan att behöva göra audition. Därefter jobbade han som stämledare i både Münchens filharmoniska orkester och Bambergs symfoniorkester innan han slutligen vann tjänsten som stämledare i Berlins filharmoniska orkester. Där gjorde han sin sista tid som orkestermusiker 2003-

Bild 6 Radek Baborák

2010 innan han gick över till att satsa fullt på en solokarriär.

Som solist har han spelat i otroligt många orkestrar och gjort många konserter som har radiosänts i flera olika länder. Främst har han spelat i Europa, men efter att ha spelat i orkestern under öppningsceremonin i vinter-OS i Nagano 1998 har han fortsatt att samarbeta med Seiji Ozawa som dirigerade den konserten. Det har gjort att han har blivit otroligt populär i Japan där han har varit på flera turnéer med olika japanska orkestrar, och även spelat in över tjugo cd-skivor under en period på enbart tio år, däribland en inspelning av Mozarts fyra hornkonserter.¹²

2.2.4 Wilhelm Lanzky-Otto

Wilhelm Lanzky-Otto (1901-1991), född i Köpenhamn, Danmark, är den svenska valthornsskolans fader och argumenterbart den största influensen för hela den skandinaviska hornskolan. Han startade sin karriär som pianist, men spelade även orgel och violin, och blev 1928 erbjuden en plats på det kungliga danska musikkonservatoriet där han tog sin första examen samma år. Samtidigt som han studerade och jobbade som både pianosolist och -lärare började han spela valthorn och fick jobb som alternerande stämledare i Danmarks kungliga orkester, bara ett år efter att han började spela valthorn. Trots det fortsatte han att studera både piano- och orgel på konservatoriet, valthornskarriären var bara en ”plan B” utifall att karriären som pianist misslyckades.

---

¹² Radek Baborák Online, senast hämtad 16 maj 2017, <http://www.baborak.com/en/about-me>

Han fortsatte jobba som stämledare i danska radioorkestern 1936-1945, och gjorde samtidigt flera framträdanden som horn- och pianosolist. När hans hornlärare dog 1944 tog Lanzky-Otto över hans jobb både som stämledare i Det Kongelige Kapel och som hornlärare på Det Kongelige Danske Musikkonservatorium. Där jobbade han tills han började blev erbjuden jobb som pianolärare på konservatoriet i Reykjavik, kombinerat med tjänsten som stämledare i Islands symfoniorkester. Därefter blev han tillfrågad att spela med Göteborgs symfoniorkester, en tjänst han tog ihop med att vara både horn- och pianolärare på orkesterskolan som då fanns i Göteborg. 1956 blev han slutligen erbjuden tjänsten som stämledare i Stockholms filharmoniker, samtidigt sökte, och vann, han tjänsten som hornlärare på kungliga musikhögskolan. Han stannade kvar i Stockholms filharmoniska orkester tills han gick i pension 1974.

Lanzky-Otto har varit lärare till flera av de internationellt mest kända valthornister från Skandinavien, däribland hans son Ib Lanzky-Otto och den norska hornisten Frøydis Ree Wekre. Han hade en väldigt jämställd syn på förhållandet mellan stämledaren och den alternerande stämledaren som gav Stockholms filharmoniker ett väldigt särskilt sound där man knappt kan urskilja vilken hornist som spelar vilken stämma.^{13 14}

3. Analys

3.1 Mozarts egna kadenser

Till sina pianokonsalter skrev Mozart själv kadenser, som alla trycktes i en egen bok K. 624¹⁵. Min tanke är att genom att titta på dessa kadensers struktur kunna lära mig lite kring hur Mozart själv komponerade kadenser för att sedan själv kunna komponera en kadens i liknande stil.

Mozart skrev 23 pianokonsalter kadenser till alla, men för att begränsa mig ska jag enbart fokusera på en av hans konsalter. Eftersom Mozarts stil och kompositionsteknik ändrades under sin livstid har jag valt att välja en konsert som han komponerade så tätt inpå hans tredje hornkonsert som möjligt. Det närmsta som finns är Mozarts pianokonsert Nr. 14 i Eb-dur K. 449, vilken är

---

¹³ International Horn Society Online, senast hämtad 16 maj 2017, <https://www.hornsociety.org/26-people/honorary/59-wilhelm-lanzky-otto-1901-1991>

¹⁴ Sohlmans Förlag AB, *Sohlmans musiklexikon 4 Kammaropera-Partial*, sökord "Lanzky-Otto", andra utgåvan (Stockholm, 1977) 255

¹⁵ W.A. Mozart, VEB Breitkopf & Härtel Musikverlag, *Wolfgang Amadeus Mozart 36 Kadenzen zu eigenen Klavierkonzerten KV 624* (Leipzig, 1981)

numrerad enbart två nummer efter hornkonserten (K. 447), och de båda går till och med i samma tonart.

För att kunna förstå Mozarts kadens lite bättre kommer nu först två exempel på huvud- och sidotemat,¹⁶ följt av kadensen¹⁷. *Audio 4 – Pianokadens*

Piano

Pno.

Exempel 7 Huvudtema Mozart pianokonsert Nr. 14, takt 89-97

Pno.

Pno.

Exempel 8 Sidotema Mozart pianokonsert Nr. 14, takt 121-128

¹⁶ Wolfgang Amadeus Mozart, *Complete Piano Concertos Vol. 2 – No. 21 "Elvira Madigan", No. 12, K. 414, No. 14, K. 449*, med Jenő Jandó (piano), András Ligeti (dirigent), Concentus Hungaricus (ork.), inspelad 10, 12 juni 1989, Recorded at the Italian Institute in Budapest, HNH International Ltd. 1989

¹⁷ Mozart, *Kadenzten zu eigenen Klavierkonzerten KV 624*

Zum ersten Satze des Concertes in Es dur.

Allegro. Sole

Nº 18.

Cadenza.

legato

legato

W. A. M. 624.

Serie 18. Nº 15.
Köch. Verz. Nº 419.

Exempel 9 Mozarts pianokadens

Som man kan se börjar Mozarts kadens med en sekvens på en variation av huvudtemat från konserten, följt av åtta takter med skalor. Därefter kommer en variation på ett tema som aldrig pianot spelar i

själva konserten, utan som bara kommer vid två tillfällen i orkestern. Detta följs av en rad ackord och slutligen en lång fermat med långt utbroderade skalor som landar på en drill.

The image displays a musical score for the orchestra of Mozart's Piano Concerto No. 14, measures 63-70. The score is written in 3/4 time and B-flat major. It consists of two systems of staves. The first system includes parts for Oboe (Ob.), Cor Anglais (Cor. (Es)), Violin I (Vl. I), Violin II (Vl. II), Viola (Vla.), and Violoncello/Double Bass (Vlc. e Cb.). The second system includes parts for Violin I (Vln. 1), Violin II (Vln. 2), Viola (Vla.), and Violoncello/Double Bass (Vc.). The dynamics are marked as forte (f) for the first system and piano (p) for the second system. The score features various musical notations, including slurs, trills (tr), and accents (a 2).

Exempel 10 Orkestertema Mozart pianokonsert Nr. 14, takt 63-70

Alltså använder sig Mozart enbart av två olika teman från konserten, och han använder sig inte av sidotemat alls. Det är en kort och koncis kadens, ganska simpelt skriven, med två enkla tematiska idéer och skalor som binder ihop dem.

3.2 Brains kadens

Som jag tidigare nämnt har Dennis Brains kadens¹⁸ kommit att bli standardkadensen för denna hornkonsert, valthornisters motsvarighet till Mozarts kadenser till pianokonsakterna. *Audio 5 – Brains kadens*

Horn in E $\flat$

Dennis Brain

The musical score is written for Horn in E-flat and consists of three staves. The first staff begins with a mezzo-forte (mf) dynamic and includes the instruction 'più mosso'. The second staff starts with a forte (f) dynamic and includes 'pp' and 'mf rall.' markings. The third staff begins with a fortissimo (ff) dynamic, followed by 'a tempo' and 'p' markings, and concludes with a trill. The score is in 4/4 time and features various rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests.

Exempel 11 Brains kadens

Denna kadens börjar med en kort sekvens/variation på huvudtemat (*exempel 5, sid 11*), precis som Mozarts pianokadens. Detta följs av en kort skala in i ytterligare en sekvens på ett tema som, precis som i pianokadensen, aldrig spelas av hornet i själva konserten, och avslutas med ett arpeggio på tonikan, noterade C-dur. Kadensen avslutas med ytterligare en liten variation på ett tema som aldrig kommer i hornstämman, ett tema som kommer precis innan hornets första soloinsats i konserten (*exempel 5, sid 11*) och leder in i kadensens avslutande drill.

¹⁸ Dennis Brain, Bärenreiter-Verlag, *Cadenza* Bärenreiter-Verlag, (Kassel, 2003)

Exempel 12 Orkestertema 1 Mozart hornkonsert 3, takt 19-25

Detta är alltså en kadens som i strukturen är oerhört lik Mozarts egen kadens. Den största skillnaden är att Mozart använde sig mycket mer av långa skalor, som inte har någon direkt koppling till materialet i konserten, vilket Brain inte gjorde. Med stor sannolikhet var anledningen till det att Brain insåg att det lätt blir väldigt tråkigt att bara spela skalor när man spelar valthorn, eftersom man inte kan spela lika snabbt och lätt som på ett piano. Till skillnad från pianot kan man även bara spela en ton i taget så det går inte att fylla ut med ackord i vänsterhanden som Mozart har gjort i sina skalor för att göra dem mer intressanta.

Kanske Brain även tänkte till och insåg att skalor inte är särskilt lättspelade på naturhorn, och på grund av klangskillnaden i de olika handpositionerna blir skalor lätt svårlyssnade för ett otränat öra. För denna kadens är nämligen väldigt bra skriven för att spela på naturhorn, han använder sig inte av någon ton eller tonföljd som är särskilt svårspelad på naturhorn. Den första höjdpunkten i forte kommer även på tonerna A2 och F1, två toner som man kan stoppa ganska kraftigt med handen för att ge deras klang lite extra bett, och den andra höjdpunkten som kommer i fortissimo kommer på ett helt öppet, noterat C-dur arpeggio vilket gör det väldigt lätt och effektivt när alla toner är öppna och får samma klang.

Med andra ord är detta en otroligt smakfull och välskriven kadens, som är skriven i samma stil som Mozarts kadenser fast med anpassning för valt- och naturhornets begränsningar. Det enda man skulle kunna argumentera är dåligt med Brains kadens är att den är relativt lättspelad, man får som solist inte någon vidare chans att imponera och visa upp sin virtuositet som valthornist i denna kadens.

3.3 Vlatkovičs kadens

Radovan Vlatkovičs kadens¹⁹ *Audio 6 – Vlatkovičs kadens*

Horn in Eb

Radovan Vlatkovic

The musical score is presented in five staves of music. The first staff (measures 1-4) features a series of eighth notes and quarter notes, with triplets in measures 2, 3, and 4. The second staff (measures 5-8) continues with eighth notes and quarter notes. The third staff (measures 9-12) includes a half note and quarter notes. The fourth staff (measures 13-16) features a series of eighth notes and quarter notes. The fifth staff (measures 17-20) concludes with a trill in measure 19 and a final note in measure 20.

Exempel 13 Vlatkovičs kadens

¹⁹ Wolfgang Amadeus Mozart, *Mozart Horn Concertos*, med Radovan Vlatković (horn), Jeffrey Tate (dirigent), och English Chamber Orchestra, inspelad 27 juni, 2000, No. 1 Studio, Abbey Road, London, EMI Records Ltd. 1987

Vlatkovićs kadens börjar på ett annorlunda sätt, den börjar som man ser inte med huvudtemat. Han använder sig här istället av en variation av en figur orkestern spelar som svar på hornet i slutet av sidotemat.

The image shows a musical score for Horn in Eb and Piano. The Horn part is in the upper staff, and the Piano part is in the lower staff. The key signature is one flat (Bb) and the time signature is 4/4. The Horn part starts with a quarter note G4, followed by a quarter rest, then a quarter note A4, a quarter note Bb4, and a quarter note C5. The Piano part starts with a quarter note G2, followed by a quarter note A2, a quarter note Bb2, and a quarter note C3. The Piano part then continues with a series of eighth notes and sixteenth notes, including some arpeggiated figures.

Exempel 14 Orkestertema 2 Mozart hornkonsert 3, takt 59-61

Detta följs av en långsam skala in i en fermat, och efter detta en lång sekvens på sidotemat som avslutas med en sorts kraftig variation på sidotemat (*exempel 6, sid 11*) som kraftigt ringar in grundtonen i dominantackordet som landar i en fermat på just den tonen, g. Det är inte förrän här, efter halva kadensen, som han äntligen spelar huvudtemat (*exempel 5, sid 11*) i en variation som leder in i samma orkestertema som Brain använde sig av (*exempel 12, sid 20*). Detta leder snabbt in i en skala för att sedan avsluta hela kadensen med en drill.

Denna kadens skiljer sig ganska rejält från Mozarts pianokadens i sin struktur.

Vlatković använder sig av fyra olika tematiska figurer, till skillnad från Mozarts två, och han använder dem i en helt annan ordning än vad Mozart gör. Längdmässigt är den ungefär lika lång som Mozarts kadens, och istället för att fylla ut kadensen med skalor har han alltså använt sig av fler tematiska idéer som han broderar ut med skalor och arpeggion för att göra dem mer virtuosa och imponerande för publiken.

Även denna kadens skulle gå väldigt bra att spela på naturhorn. Hela öppningsfrasen är ett noterat C-dur ackord och utöver det använder han sig i stort bara av teman som Mozart redan komponerat för att fungera bra på naturhorn. De två snabba skalor han har skrivit ligger båda i tillräckligt högt läge för att man ska kunna spela dem på naturhorn utan problem, och den andra sekvensen på sidotemat innehåller många halvstoppade toner vilket man lätt kan använda sig av som en effekt.

Detta är utan tvekan en väldigt imponerande och virtuos kadens, som går att spela på modernt- såväl som naturhorn. Dock kan man utan tvekan argumentera för att formen är lite konstig och inte alls följer i Mozarts fotspår, med för många olika tematiska idéer som dessutom kommer i en annan strukturell ordning mot hur Mozart själv skrev.

3.4 Baboráks kadens

Radek Baboráks kadens²⁰ *Audio 7 – Baboráks kadens*

Horn in Eb

Radek Baborák

mf

5 accel. rit. a tempo f

8 p

12 mf

15

18 p

22 accel. Cresc.

25 a tempo tr

Exempel 15 Baboráks kadens

²⁰ Radek Baborák, transkriberad av Adam Häggmyr, <https://www.youtube.com/watch?v=INuJVfe-t3o>

Baboráks kadens börjar starkt, med en sekvens på huvudtemat (*exempel 5, sid 11*) som är nästan exakt samma som Brain använder sig av. Efter det fortsätter han med en lång sekvens på en sextondelsfigur som förmodligen är menat att vara en referens till det som händer i sista slaget i fjärde takt av huvudtemat, takt 31. Denna sekvens leder in i ett nytt tema från konserten som han efter tre takter utvecklar i en lång variation som landar på två fermater.

Exempel 16 Arpeggiotema Mozart hornkonsert 3, takt 103-107

De två fermaterna leder in i en sekvens på sidotemat (*exempel 6, sid 11*), varefter han spelar en egen figur som inte alls finns med i hornkonserten. Kadensen avslutas med en lång utbrodering på det allra sista noterade som händer i hornstämman i konserten, och landar efter ett arpeggio på den avslutande drillen.

Exempel 17 Trioltema Mozart hornkonsert 3, takt 161-167

Baborák använder sig med andra ord av fem olika byggstenar från konserten i sin kadens, och ytterligare en melodi han hittat på själv. Han använder sig visserligen av variationer på dessa teman där han spelar arpeggion och skalor för att binda ihop de andra teman, precis som Mozart i sin kadens. Men skillnaden är att Mozart använde sig av enkla, virtuosa skalor som egentligen inte har någon koppling till själva konserten, medan Baborák använder sig av variationer på teman från konserten. Det gör att kadensen för mig upplevs som väldigt osammanhängande, som att han har haft för många idéer som han försökt trycka in i en enda kadens enbart för att visa upp sin skicklighet och virtuositet som hornist, utan att faktiskt reflektera över åhörarnas musikaliska upplevelse.

Han har även lyckats skriva en kadens som skulle vara nästintill omöjlig att spela på naturhorn, med flera toner och tonföljder som är oerhört svårspelade, och svårlyssnade. Med andra ord upplever jag det som att Baborák inte tänkt till alls när han skrev sin kadens gällande stil och kontext i hornkonserten, den är inte skriven alls i Mozarts stil och den är inte alls anpassad för att kunna spelas på det instrumentet som hornkonserten är skriven för.

3.5 Lanzky-Ottos kadens

Wilhelm Lanzky-Ottos kadens²¹ Audio 8 – Lanzky-Ottos kadens

The image shows a handwritten musical score for a cadenza. The title at the top left is "Cad. Mozart Concert III" and at the top right is "Kadens av W. Lanzky Otto". The score is written on seven staves of music. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a time signature of 3/4. The music is marked with a piano dynamic (*p*) and includes various rhythmic patterns and ornaments. Subsequent staves continue the melodic and harmonic development, with dynamics ranging from *p* to *pp*. The final staff concludes with a *tutti* marking and a *cresc.* (crescendo) instruction. The handwriting is in black ink on aged paper, with some corrections and annotations visible throughout the score.

Exempel 18 Lanzky-Ottos kadens

²¹ Signerad kadens, publicerat med tillstånd av Ib Lanzky-Otto (2017-06-09).

4. Resultat, slutdiskussion

Målet med detta arbete var att jag i slutet skulle använda mig av det jag lärt mig för att skriva en egen kadens, vilket jag har gjort. *Audio 9 – Häggmyrs kadens*

Adam Häggmyr

The image shows a musical score for three parts: Horn in Eb, Eb Horn, and Eb Horn. The music is in 4/4 time. The Horn part starts with a whole note G, followed by a quarter note A, a quarter note B, and a quarter note C. The Eb Horn part starts with a quarter note D, a quarter note E, a quarter note F, and a quarter note G. The Eb Horn part continues with a quarter note A, a quarter note B, a quarter note C, and a quarter note D. The score includes various musical notations such as slurs, accents, and a trill.

Exempel 21 Häggmyrs kadens

Målet med detta arbete var att jag skulle använda mig av det jag lärt mig för att skriva en egen kadens och detta är alltså resultatet. En kadens som jag har försökt skriva i en stil så lik Mozarts egen stil som möjligt, tillräckligt virtuos för att kunna imponera publiken på ett modernt valthorn men som ändå funkar bra att spela på naturhorn. Personligen känner jag att jag har lyckats ganska bra, jag vill verkligen inte påstå att det är en sorts ”ultimat kadens” men jag känner mig nöjd med slutresultatet.

Jag började den med en sekvens/variation på huvudtemat (*exempel 5, sid 11*) som i princip är samma sekvens som Brain använder sig av, fast med en liten variation. Därefter har jag rakt av snott fortsättningen från Vlatković i två takter, som leder in i ytterligare en variation på Brains sekvens av ”orkestertema 1” (*exempel 12, sid 20*). Detta avslutas med samma arpeggio Baborák avslutar med, som självklart leder in i en avslutande drill.

När jag pratar om kadensen och hur jag gjorde när jag komponerade den så känns det inte alls som att det är ”min” kadens, utan det känns bara som att jag har snott delar från andra hornister och satt ihop det till något jag kallar ”mitt”. Men anledningen till att det känns så för mig nu är just för att jag skrev kadensen i samband med detta arbete kring kadenser så jag har alla dessa kända hornisters kadenser i väldigt färskt minne och är väldigt medveten om dem och hur de låter. Skulle jag spela denna kadens på en konsert eller provspelning skulle nog ingen som lyssna sitta och tänka varje takt vilken hornist jag fått grundmaterialet ifrån. För att testa den teorin spelade jag upp kadensen för två valthornister som jag studerar ihop med och ingen av dem tyckte att det kändes som att min kadens

var en ”stulen” kadens.²² Dessutom kan man väldigt lätt se när man ställer upp dessa fyra kadenser bredvid varandra som jag har gjort att det är väldigt många likheter mellan dem, många teman de använder på samma sätt med bara små ändringar.

När jag skrev kadensen visste jag redan innan ungefär hur den skulle se ut, jag ville att den skulle innehålla lite material, huvudtemat och ett eller två till teman, och därmed vara relativt kort, som Brains kadens. Eftersom jag ville att den skulle vara såpass kort bestämde jag mig för att inte fokusera alltför mycket på att plocka fram de olika effekter man kan få fram på naturhornet. Jag kände att för mig och mina begränsade färdigheter som kompositör skulle det bli för svårt att skriva något som skulle låta extra bra på naturhorn gentemot modernt horn på så få takter så jag valde att skriva en kadens som var enkel och välanpassad för båda instrument, om dock inte något extraordinärt.

Nu i efterhand när jag har spelat in och lyssnat på mig själv spela kadensen finns det en ändring som jag eventuellt kommer vilja göra i framtiden. Den ändringen rör slutet, när jag skrev kadensen kände jag att jag hade snott väldigt mycket från Brains kadens, om inte annat så kändes det i alla fall som att jag hade snott den övergripande formen för kadensen. Därför valde jag att avsluta kadensen på ett annat sätt än vad Brain gjorde, det slutet jag har på kadensen nu är jag inte helt säker på att jag kommer vilja behålla i framtiden. Brains avslut på sin kadens tror jag hade passat otroligt bra in i min kadens, men problemet är att om jag slutar min kadens på det sättet tror jag att det kommer att bli väldigt uppenbart hur lika min och Brains kadenser är. Det är något jag kommer att få testa genom att spela upp olika versioner av kadensen för fler valthornsstudenter i framtiden. Kanske kommer jag någon gång i framtiden, när jag har fått låta kadensen och detta arbete vila ett tag, få mer inspiration så jag kan komma på ett helt eget slut på kadensen.

---

²² Anton Johansson, Blanca Eliasson (Göteborg, maj 2017)

5. Källförteckning

Böcker och noter

Brain, Dennis Bärenreiter-Verlag, *Cadenza* Bärenreiter-Verlag, (Kassel, 2003)

Kjellberg, Erik (Red.), *Natur & Kulturs Musikhistoria* (Stockholm, Natur och Kultur, 1997, 2007)

Mozart, W.A. *Mozart Konzert in Es für Horn und Orchester Nr. 3 K. 447 Urtext*, Bärenreiter-Verlag (Kassel, upplaga 4, 2010)

Mozart, W.A. *Concerto in D K. 412*

Mozart, W.A. VEB Breitkopf & Härtel Musikverlag, *Wolfgang Amadeus Mozart 36 Kadenzzen zu eigenen Klavierkonzerten KV 624* (Leipzig, 1981)

Hemsidor

International Horn Society Online, <https://www.hornsociety.org/en/ihs-people/past-greats/122-brain> senast hämtad 11 maj 2017

International Horn Society Online, <https://www.hornsociety.org/26-people/honorary/720-radovan-vlatkovic> senast hämtad 12 maj 2017

International Horn Society Online, <https://www.hornsociety.org/26-people/honorary/59-wilhelm-lanzky-otto-1901-1991> senast hämtad 16 maj 2017

Radek Baborák Online, <http://www.baborak.com/en/about-me> senast hämtad 16 maj 2017

Bilder

Bild 1 - https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/27/French_horn_back.png

Bild 2 - https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/95/Cor_naturel.JPG

Bild 3 - Wolfgang Amadeus Mozart, *Concerto in D K. 412* (Autograph manuscript, 1782) British Library, London

Bild 4 - <https://www.flickr.com/photos/hansthijs/3620259947>

Bild 5 - https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a6/Radovan_Vlatkovi%C4%87.jpg

Bild 6 - https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c4/Radek_Baborak.jpg

Musik

Audio 1-3 – Adam Häggmyr, inspelat själv

Audio 4 – Wolfgang Amadeus Mozart, *Complete Piano Concertos Vol. 2 – No. 21 "Elvira Madigan"*, No. 12, K. 414, No. 14, K. 449, med Jenö Jandó (piano), András Ligeti (dirigent), Concentus Hungaricus (ork.), inspelad 10, 12 juni 1989, Recorded at the Italian Institute in Budapest, HNH International Ltd. 1989

Audio 5 – Dennis Brain, *Mozart Horn Concertos Nos.1-4 Quintet K. 452*, med Dennis Brain (valthorn), Herbert von Karajan (dirigent), och Philharmonia Orchestra, inspelad 12, 13, 23 november, 1953, Kingsway Hall, EMI Recordings Ltd, 1998.

Audio 6 – Radovan Vlatković, *Mozart Horn Concertos*, med Radovan Vlatković (horn), Jeffrey Tate (dirigent), och English Chamber Orchestra, inspelad 27 juni, 2000, No. 1 Studio, Abbey Road, London, EMI Records Ltd. 1987

Audio 7 – Radek Baborák, Liveinspelning, *W.A.Mozart Horn Concerto Nr.3 KV.447 I.Allegro Radek Baborák*, Radek Baborák (horn), Jean-Jacques Kantorow (dirigent), Orquesta Sinfónica de RTVE, <https://www.youtube.com/watch?v=INuJVfe-t3o> senast åtkommen 21 maj 2017

Audio 8 – Adam Häggmyr, inspelat själv

Audio 9 – Adam Häggmyr, egen inspelning